

Grażyna BALOWSKA
Uniwersytet Opolski

DOI: 10.14746/bo.2020.3.10

Badania dyskursu medialnego w perspektywie pragmalingwistycznej i socjopragmatycznej

Prezentowana monografia¹ wieloautorska jest poświęcona analizie dyskursu medialnego w ujęciu pragmalingwistycznym i socjopragmatycznym. Autorki poddają oglądowi głównie czeską sytuację językową, ale przedstawiają także badania nad językiem angielskim we współczesnej komunikacji ustnej oraz porównawcze polsko-czeskie badania nad językiem tekstów medialnych, jak również odwołują się do przykładów niemieckojęzycznych z tego zakresu.

Omawiana publikacja składa się ze wstępu (*Úvod*, s. 5–6), trzech rozdziałów (s. 7–96), zwięzłego zakończenia (*Závěr*, s. 97–99), bibliografii (*Literatura*, s. 101–111), wykazu źródeł w układzie tematycznym (*Prameny*, s. 113–114), indeksu terminów (*Rejstřík*, s. 115–119) oraz angielskiego streszczenia (*Resumé*, s. 121–124).

Rozdział 1., *Pragmatika diskurzivních částic* (s. 7–18), którego autorką jest Silvie Válková, jest poświęcony analizie pragmatycznych operatorów interakcyjnych (np. *well, now, oh, ah* czy *oh well, well now*) stosowanych w języku angielskim we współczesnej komunikacji interpersonalnej, wpływających na sposób organizacji przekazu treści komunikatu. Autorka zwraca uwagę na pełnione przez nie funkcje pragmatyczne, podkreślając równocześnie, że w swoich badaniach „přístupuje ke studiu diskurzivních částic netradičně z pohledu »shora dolů«, tj. projekci interpersonalní metafunkce do textu/diskurzu” (s. 8).

Rozdział 2., *Koncepce tváře a možnosti vnímání zdvořilosti*, autorstwa Petry Bačuvčíkové oraz Jindřišky Svobodové, prezentuje grzeczność językową jako jedną ze strategii komunikacyjnych. W pierwszej części rozdziału, *Koncept tváře a možnosti vnímání zdvořilosti* (s. 19–34), P. Bačuvčíková, odwołując się do obszernych badań nad strategiami grzeczności językowej, prowadzonych w różnych ośrodkach światowej humanistyki (szczególnie niemieckojęzycznych), prezentuje teoretyczne podstawy socjologicznej koncepcji Ervina Goffmanna, opierającej się na pojęciu

¹ Jindřiška Svobodová, Petra Bačuvčíková, Ivana Dobrotová, Silvie Válková, *Pragmalingvistické a sociopragmatické pohledy na vybrané komunikáty (nejenom) mediálního diskurzu*, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2018, 124 s. ISBN 978–80–244–5455–9.

twarzy jako konstruktu społecznego i jej roli w interakcji społecznej, będącej przedmiotem dalszych rozważań w omawianym rozdziale. Autorka charakteryzuje rytuały zbliżania i unikania występujące m.in. w wypowiedziach uczestników *talk show* w programie telewizyjnym *Trni* (TV Prima). Szczegółowej analizie poddaje także językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej, przede wszystkim zaś akty, w których dochodzi do zagrożenia twarzy. Podstawą analizy jest niemieckojęzyczny dyskurs medialny – wypowiedzi uczestników telewizyjnego *talk show Der Talk um eins*. P. Bačuvčíková dochodzi do wniosku, że ocena tego, co jest jeszcze „grzeczne”, a tym samym dopuszczalne w wypowiedzi, a co już nie, opiera się na wzajemnej umowie między uczestnikami aktu komunikacji.

W drugiej części omawianego rozdziału, *Ohrožení tváře jako nástroj verbální agrese* (s. 35–50), J. Svobodová skupia się na charakterystyce koncepcji niegrzeczności językowej jako strategii komunikacyjnej, stanowiącej akt, w którym dochodzi do zagrożenia twarzy. Jednym z jej przykładów, wybranym przez autorkę do analizy, jest agresja werbalna stosowana przez uczestników medialnego dyskursu politycznego. Zjawisko agresywnych zachowań językowych omawia na podstawie debaty politycznej kandydatów na prezydenta Czech, Miloša Zemana i Jiřígo Drahoša, nadawanej przez Česká Telewizję 25.01.2018 roku w przededniu wyborów prezydenckich. Autorka konkluduje, że w analizowanych wypowiedziach agresja językowa stanowiła akt deprecjonujący przeciwnika i była użyta celowo, najczęściej przez nadawcę podanego presji, który atak na rozmówcę wykorzystał jako strategię unikania celu zachowania twarzy.

Kolejny rozdział, *Kritické čtení psaných zpráv*, jest poświęcony analizie tekstów publicystycznych dotyczących problemu migracji. J. Svobodová w pierwszej części rozdziału, *Kritické čtení psaných zpráv* (s. 51–74), prezentuje teoretyczne podstawy krytycznej analizy dyskursu jako interdyscyplinarnego podejścia do procesu komunikacji (koncepcje Normana Fairclougha, Ruth Wodak, Martina Reisigla czy Teuna A. van Dijka), zwracając uwagę, że powyższa metoda badań umożliwia wskazanie strategii i środków językowych, dzięki którym język stanowi odzwierciedlenie stereotypów, mechanizmów władzy i jej nadużycia czy przejawów dominacji, a co za tym idzie pozwala na zdemaskowanie tendencji dyskryminacyjnych. Strategie dyskryminacyjne i manipulację językową omawia autorka na przykładzie artykułu prasowego pt. *Sestra z Bulovky: Český chlap by to neudělal*, autorstwa K. Hrubeša, opublikowanego 2.10.2018 roku w dzienniku „Mladá fronta Dnes”. Jak zauważa w konkluzji, podstawową strategią dyskryminacyjną w powyższym tekście jest budowanie opozycji my – oni, w której „my” to grupa charakteryzowana pozytywnie, natomiast „oni” – negatywnie: „nápadný byl zejména poukaz na kulturní odlišnosti mezi majoritní společností a příslušníky etnické menšiny” (s. 74).

Druga część omawianego rozdziału, *Nástroje diskurzni a korpusové analýzy v komparaci polských a českých publicistických textů* (s. 75-96), autorstwa Ivany Dobrotovej, dotyczy dyskursu internetowego i prezentuje analizę ilościową materiału leksykalnego wyekscerpowanego z polskich i czeskich tekstów: artykułów redakcyjnych oraz komentarzy do nich znajdujących się na portalach informacyjnych Idnes.cz i Gazeta.pl. (lipiec 2018). Na podstawie przeprowadzonej analizy autorka wskazuje na pewne tendencje unifikacyjne dotyczące polsko-czeskiego dyskursu medialnego i stwierdza, że zarówno polscy, jak i czescy uczestnicy dyskusji internetowych poruszali te same tematy i zwracali uwagę na takie same zjawiska w obrębie problematyki migracyjnej i kryzysu migracyjnego w Europie, wykorzystując bardzo zbliżony zestaw leksemów, np.: pol. – *Europa* (ranga 1), *migranci* (ranga 2), *statek* (ranga 3), *Włochy* (ranga 4), *organizacje* (ranga 5) (s. 85); czes. – *Evropa* (ranga 1), *lod'* (ranga 2), *migranti* (ranga 3), *Italie* (ranga 4), *Afrika* (ranga 5) (s. 81) (także kolejne grupy słownictwa, które autorka analizuje na s. 88-91). I. Dobrotová podkreśla jednak, pewną różnicę między artykułami redakcyjnymi a komentarzami: „Ještě překvapivější je, že v komentářích tím nejdůležitějším tématem vůbec nebyli migranti, ale situace v Evropě, vnímané jak geograficky, tak synekdochicky pro mezinárodní spoelčenství Evropské unie” (s. 96).

Omawiana publikacja przedstawia interesujące interdyscyplinarne podejście do badań nad dyskursem medialnym. Dzięki pragmalingwistycznemu i socjopragmatycznemu podejściu do analizowanego materiału językowego autorki ukazały szeroki społeczny, kulturowy i historyczny kontekst, w jakim badane teksty funkcjonują. Monografia zatem może zainteresować szerokie grono odbiorców, nie tylko lingwistów i medioznawców, ale również kulturoznawców, antropologów czy przedstawicieli nauk społecznych.